

NORMATIVNO-PРАВNA RJEŠENJA ZA IZGRADNJU ZELENE EKONOMIJE U BOSNI I HERCEGOVINI / NORMATIVE-LEGAL FRAMEWORK FOR DEVELOPMENT OF GREEN ECONOMY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Pregledni članak

Azra Goran Ramić¹

¹Notarski ured, notar Goran Halid u Travniku
email - a.goran@live.com

Apstrakt

Pravo na održivi razvoj je ljudsko pravo. Politika je osnova i pokretač stvaranja elemenata prava. Sagledavanje zelene ekonomije kao ekonomije zelenog rasta, a zelenog rasta kao politike održivog razvoja mora biti sagledavanje sveukupnosti pravno regulisanih odnosa između i prema elementima i činionicima zelene ekonomije i zelenog rasta, u čijoj se kompleksnoj stvarnosti istovremeno prepliću višeznačni procesi političkog, pravnog, institucionalnog karaktera i prirode, koja se odvija u konkretnom prostorno-vremenskom kontinuumu. Zeleni rast u konceptualističkoj manifestaciji ne izuzima ekonomiju iz središnjosti prizme održivog razvoja, već joj pridodaje politike energetske efikasnosti, klimatskih promena, zaštite životne sredine, cirkularnosti, itd. Promjene koje se dešavaju unutar domaćeg regulatorno-političkoinstitucionalnog okvira, tokom njegovog usklađivanja sa pravnim tekovinama Evropske unije, a preko koga se u stvari odvija i usklađivanje istog okvira sa međunarodnim tekovinama održivog razvoja, djeluju direktno i nepovratno pokretački na stvaranje pravnonormativnih rješenja za ostvarivanje ciljeva održivog razvoja. Posebno akcenat se treba usredotočiti procesu usklađivanja sa međunarodnim politikama i pravnim tekovinama Evropske unije kao ključnom mehanizmu za ostvariti održivi razvoj Bosne i Hercegovine, i o pozitivnim vezama između unapređenja pravnog poretka i stvaranja mogućnosti za zeleni rast Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: zeleni rast, ljudsko pravo, članstvo EU,

Abstract

*The right to sustainable development is a human right. Viewing the green economy as an economy of green growth, and the green growth as a policy of sustainable development must be a consideration of the totality of legally regulated relations between both elements and factors of green economy and green growth, in which complex reality simultaneously overlives the multi-important processes of political, legal, and institutional character and nature, and which takes place in a concrete spatial-time continuum. Green growth does not exclude economy from the centre of the sustainable development prism, yet contributes to it with policies of energy efficiency, climate change, environmental protection, circularity, etc. The changes that take place within the domestic regulatory-political institutional framework, during its harmonization with the *acquis communautaire*, through which, in fact, alignment of the same framework with the international *acquis* of sustainable development takes place, act as direct and irreversible actions towards creation of legal-normative solutions for achieving sustainable development goals. Bosnian and Herzegovina accession to the EU, harmonisation of domestic legislation with the *acquis communautaire*, harmonisation of national with international policies of sustainable development, achieving sustainable development goals and a process of building a green economy in Bosnian and Herzegovina. The aim of the research is to think and deliberate on the process of harmonisation with international policies and *acquis communautaire* as a key mechanism for Bosnian and Herzegovina to achieve sustainable development, and on the positive links between improving the legal order and creating opportunities for Bosnian and Herzegovina green growth*

Key words: green growth, human right membership, EU

1.UVOD

Zelena tranzicija je obavezan i složen zadatak u cilju ispunjavanja obaveza Bosne i Hercegovine u procesu pristupanja EU. Zelena tranzicija predstavlja odgovor EU na klimatske promjene. To je nova evropska strategija razvoja kojoj je cilj transformirati EU u pravedno i uspješno društvo sa modernom, efikasnom i konkurentnom ekonomijom. To se planira postići kroz ulaganja u istraživanja i inovacije te očuvanje okoliša. EU ima za cilj preobraziti svoje društvo i ekonomiju kako bi ih učinila održivijim. Kako bi se zaštitili i očuvali prirodni resursi.

Zelena ekonomija širi je koncept koji se odnosi na tranziciju zamjene uglja sa obnovljivim izvorima energije kako bi se smanjilo zagađenje, energetska efikasnost proizvodnih procesa kako bi se ostvarile uštede, vraćanje u upotrebu materijala iz otpada u privredi i stvaranje energije, promjene koje bi trebale zaustaviti štetne klimatske promjene i donijeti nove prilike za privredni razvoj. Napori za ekonomski oporavak nakon COVID-19 pandemije mogu poslužiti i kao prilika za promjene pristupa upravljanju resursima i kreiranju zelenih radnih mjesta na kojima se može temeljiti strategija zelenog oporavka. „Briga o okolišu pitanje je koje se provlači kroz međunarodne strateške dokumente već nekoliko desetljeća. „Zelena tranzicija je naša budućnost i nešto bez čega nećemo moći biti konkurentni niti opstati na ovoj planeti. Evropska unija je dala vrlo jasne smjernice za zelenu tranziciju. Ciljevi su vrlo jasni, a to je da Evropa želi biti zeleni kontinent do 2050. godine. To daje jasne smjernice svima nama u BiH, prije svega, realnom sektoru, kako bi bili konkurentni na evropskom tržištu, a i svima nama u BiH kako bi živjeli u skladu sa prirodom i ostavili prirodne resurse za buduće generacije“

EU ima za cilj preobraziti svoje društvo i ekonomiju kako bi ih učinila održivijim. Kako bi se zaštitili i očuvali prirodni resursi. Globalizacija nije samo fenomen ili prolazni trend, već je međunarodno uređenje, koje danas oblikuje unutarnju politiku međunarodne odnose gotovo svih zemalja.⁸³

Izazov je identificirati neke specifične zahtjeve za ozelenjavanje sektora ili lanca vrijednosti u okviru direktiva EU. Ovdje je argument da će obnovljene direktive i propisi prije uticati na sve relevantne proizvodne sektore zbog povećanih zahtjeva za mjerenje emisije CO₂, sve većih ograničenja upotrebe hemikalija i načina postupanja sa opasnim otpadom. Direktiva o obnovljivoj energiji i Direktiva o energetske ekološkom dizajnu zahtijevaju povećanje ulaganja iz energetske intenzivnih industrija u korištenje alternativnih i obnovljivih izvora energije i u energetska efikasnost općenito. Za sektor namještaja i reviziju propisa o drvenoj građi, kao i proširenje Direktive o ekološkom dizajnu na zahtjeve održivog proizvoda, razmatranja otpada i cirkularne ekonomije će uticati na cjelokupnu strukturu lanaca vrijednosti i na to kako će različita poduzeća preispitati svoj način proizvodnje. Očigledno je da će propisi u EU-u uticati na kompanije, kupce i dobavljače u svim oblastima proizvodnje. Pravila traže od nacionalnih kreatora politike, između ostalog BiH, da predvide i prilagode se zahtjevima EU ne samo da bi u budućnosti eventualno postali članica EU, već i da osiguraju stalnu inovaciju i prilagođavanje u poslovnom sektoru da pruže smjernicu za moguća buduća ulaganja. Većina aspekata sistema trgovanja emisijama i transparentnost emisija CO₂, uticaj na akcione planove cirkularne ekonomije i odgovarajuće inicijative za povećanje dokumentacije o ugljičnom otisku na nivou zakonodavstva EU, povećanje održivosti ili zahtjeva zelene hemije i upravljanja otpadom, intenzivno utiču na drvni i metalski sektor. Od kompanija i velikih kupaca sa

⁸³ Jovančević, R.: Ekonomski učinci globalizaciji Evropska unija. Zagreb., 2005., str. 1

XXVII International conference

“ECONOMIC, LEGAL AND MEDIA TRANSFORMATION THROUGH THE GREEN ECONOMY OF THE WESTERN BALKAN COUNTRIES WITH SPECIAL REFERENCE TO BOSNIA AND HERZEGOVINA”

sjedištem u EU sve se više traži da unaprijede svoje klimatske i energetske strategije prema ciljevima Zelenog plana, te da razmisle o tome kako iskoristiti prednosti prvog pokretača za dizajniranje inovativnih budućih proizvoda. Globalizacija kao i svaki drugi proces ima svoje pozitivne i negativne učinke na pojedince, poduzeća, države i nadnacionalne institucije.⁸⁴

2.RIZICI ZA ULAGANJA U OBNOVLJIVE IZVORE ENERGIJE ZBOG SPOROG DONOŠENJA ODGOVARAJUĆIH PROPISA

Dva entiteta BiH, Republika Srpska (RS) i Federacija BiH (FBiH) najavila su da žele intenzivno ulagati u obnovljive izvore energije u narednim godina. Međutim, u oba entiteta prilike za feed-in već duže vrijeme nisu bile moguće za domaćinstva i kompanije, što je dovelo do visokog rizika da kompanije ulažu u rješenja za obnovljive izvore energije za snabdijevanje svojih kompanija energijom. Ukratko, to je značilo da za veće kompanije ili za domaćinstva nije bilo poticaja za ulaganje u obnovljive izvore energije zbog nedostatka mogućnosti da se napajaju iz elektroenergetske mreže i da dobiju kompenzaciju za investiciju. Bit će važno da se za poduzeća i domaćinstva ovaj proces uskoro podstakne, kako bi se podstakao proces energetske transformacije u zemlji.

U martu 2022. godine u RS je stupio na snagu novi Zakon o obnovljivim izvorima energije Republike Srpske. Prema vladinim izvorima informacija, zakon je usklađen sa Direktivom EU o obnovljivoj energiji (vidjeti gore). Shodno tome, „omogućava krajnjem korisniku da stekne status potrošača izgradnjom i priključenjem elektrane koja koristi obnovljive izvore energije na interne električne instalacije krajnjeg korisnika za vlastitu potrošnju, a potom i dobijanje certifikata za obavljanje funkcije proizvodnje električne energije.“

Vlada FBiH je u julu 2022. godine najavila da je novi zakon (koji zamjenjuje zakon iz 2013. godine) o korištenju obnovljivih izvora energije i efikasnoj kogeneraciji dostavljen Parlamentu Federacije BiH. Tek dana od 25.10.2023. godine je u Službenim novinama Federacije BiH⁸⁵, objavljen novi Zakon o korištenju obnovljivih izvora energije i efikasne kogeneracije koji je usvojio Parlament Federacije Bosne i Hercegovine na sjednici Predstavničkog doma od 27.09.2023. godine i na sjednici Doma naroda od 31.07.2023. godine Cilj Zakona je promovisanje i regulisanje proizvodnje električne i energije grijanja i hlađenja iz obnovljivih izvora energije i efikasne kogeneracije (OIEiEK), kao i upotrebe obnovljivih izvora energije (OIE) u transportu radi potrošnje na domaćem tržištu i povećanja udjela u ukupnoj potrošnji energije, te obezbjeđenje razvoja podsticajnih mjera, regulatornog okvira i tehničke infrastrukture za OIEiEK.

Ovim zakonom otvorena je mogućnost građanima Federacije BiH da proizvode električnu energiju iz obnovljivih izvora, a da višak predaju u mrežu u obliku energetskog ili monetarnog kredita te tako ostvare dobit.

Ranije su u Službenim novinama Federacije objavljeni Zakon o električnoj energiji Federacije Bosne i Hercegovine⁸⁶ i Zakon o energiji i regulaciji energetskih djelatnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine⁸⁷ čime je kompletiran set energetskih zakona u skladu sa energetskom politikom EU.

⁸⁴ Lazibat, T. i Kolaković, M.: Međunarodno poslovanje u uvjetima globalizacije: međunarodna razmjena i međunarodno tržište. Zagreb., 2004., str. 8

⁸⁵ Službene novine Federacije BiH, broj: 82/23

⁸⁶ "Sl. novine FBiH", br. 60/2023

⁸⁷ "Sl. novine FBiH", br. 60/2023

Do početka primjene zakona potrebno je pripremiti podzakonska rješenja i akte. Rok za njihovu izradu je šest mjeseci, a kada se to završi Federacija BiH će imati izuzetno liberalna pravila za proizvodnju i prodaju električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije.

Zakonom se, između ostalog, pojednostavljaju administrativni postupci za izgradnju i rad proizvodnih postrojenja, koja koriste obnovljive izvore energije, primarno solarnih elektrana i vjetroelektrana, kao i uvođenje novih kategorija učesnika i djelatnosti na tržištu električne energije, te uvođenje novih prava i mehanizama za osnaživanje i zaštitu krajnjih kupaca električne energije. Krajnji kupac ima pravo priključiti elektranu koja koristi obnovljive izvore energije na unutrašnje električne instalacije svog objekta za potrebe vlastite potrošnje.

3.POLITIKE CILJANE PODRŠKE I NAPORI

Promjene koje se dešavaju unutar domaćeg regulatorno-političkoinstitucionalnog okvira, tokom njegovog usklađivanja sa pravnim tekovinama Evropske unije, a preko koga se u stvari odvija i usklađivanje istog okvira sa međunarodnim tekovinama održivog razvoja, djeluju direktno i nepovratno pokretački na stvaranje pravnonormativnih rješenja za ostvarivanje ciljeva održivog razvoja. Pridruživanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji, usklađivanja domaćeg zakonodavstva s pravnim tekovinama Evropske unije, usklađivanja nacionalnih sa međunarodnim politikama održivog razvoja, ostvarivanja ciljeva održivog razvoja i izgradnje zelene ekonomije u Bosni i Hercegovini .Bilo bi potrebno da sama država pokrene programe podrške, uključujući specijalizirani dizajn politike zasnovan na strateškoj orijentaciji. Ovo sistemsko razumijevanje osmišljavanja politika i njihovog stavljanja u ciljne programe podrške za klastere, lance vrijednosti i poduzeća vrlo je slabo, kao i sposobnosti različitih ministarstava za definiranje pravih ciljanih pristupa politici.

Umjesto koordiniranih strategija, donatori i EU fondovi su dominantni pružaoci programa podrške u BiH. To jeste dragocjeno, ali ne može zamijeniti samoupravni pristup. Donatori su orijentirani na projektni naspram sistemskog pristupa. Koordinacija donatora uvijek je izazov zbog omjera donatora koji slijede vlastitu projektnu agendu. Za vođenje ovog razvojnog procesa bila bi neophodna i jasna koordinacijska funkcija cijele države za usmjeravanje i uticaj na te različite tokove finansiranja i akcijske planove. Zbog nedostatka strategija samoupravne podrške, situacija se neće značajno promijeniti, a samo će se nekoliko vodećih poduzeća moći prilagoditi potrebnim okolnostima.

4.ZAKLJUČAK

Moderan način življenja, moderne potrebe poslovanja, klimatske promjene i naučne spoznaje o efektima takvih promjena dovele su do toga da postoji potreba za što bržom transformacijom načina poslovanja i za što hitnijom tranzicijom u takozvano zeleno društvo i zelenu ekonomiju. To pitanje nije samo želja, to je isto tako i potreba, i okolnost kojoj se trebaju prilagoditi sve naše kompanije u BiH, jednako tako i naše društvo, kako bi u skladu sa prirodom ostvarili ono što želimo, a to je sklad i održivi razvoj.Također bitno je ažurno i ciljano donošenje pravnih normativa usaglašenih sa EU propisima kao i donošenje krovnih zakona na nivou države a ne entiteta radi lakšeg i ažurnijeg poslovanja svih učesnika Pravo na održivi razvoj je ljudsko pravo. Politika je osnova i pokretač stvaranja elemenata prava.

Tranzicija nema alternativu, jer živimo u vrlo dinamičnom i svijetu brzih promjena, i svako u svemu tome ima neki dio odgovornosti.

Zelena tranzicija je obavezan i složen zadatak u cilju ispunjavanja obaveza Bosne i Hercegovine u procesu pristupanja EU.

Zelena tranzicija predstavlja odgovor EU na klimatske promjene. To je nova evropska strategija razvoja kojoj je cilj transformirati EU u pravedno i uspješno društvo sa modernom, efikasnom i konkurentnom ekonomijom. To se planira postići kroz ulaganja u istraživanja i inovacije te očuvanje okoliša.

Literatura :

1. Berberović Lj., Globalizacija ili diktiranje budućnosti, Sarajevo, 1996,
2. Zakon o korištenju obnovljivih izvora energije i efikasne kogeneracije ("Sl. novine FBiH", broj: 82/23)
3. Lazibat, T. i Kolaković, M.: Međunarodno poslovanje u uvjetima globalizacije: međunarodna razmjena i međunarodno tržište. Zagreb., 2004.
4. Maksimović, D. (2022): Uvođenje obnovljivih izvora energije u Bosni i Hercegovini, Vijesti Deutsche Welle, vidjeti <https://www.dw.com/en/coal-and-corruption-impede-rollout-of-clean-energy-in-bosnia/a62161285>
5. Miedzinski, M. et al 2013: Eko-inovate! Vodič za eko-inovaciju za MSP i poslovne trenere, Tehnički izvještaj.
6. Nielsen, K. (2019): Klasteri u cirkularnoj ekonomiji, Izgradnja partnerstava za održivu tranziciju malih i srednjih poduzeća.
7. OECD 2018: Mala i srednja poduzeća: Ključni pokretači zelenog i uključivog rasta, Uključiva rješenja za zelenutranziciju, Tematski dokument.
8. Pallas, G. (2021): Standardi i smjernice održivosti zasnovani na životnom ciklusu, vidjeti <https://presustainability.com/articles/lca-standards-and-guidelines/>
9. PROFOR (2019): Domaći lanac snabdijevanja drvetom u Bosni i Hercegovini, vidjeti <https://www.profor.info/knowledge/domestic-wood-supply-chain-bosnia-and-herzegovina>
10. Zakon o električnoj energiji Federacije Bosne i Hercegovine i Zakon o energiji i regulaciji energetske djelatnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine ("Sl. novine FBiH", br. 60/2023)